

PE IZLAZUL VRĂJILOR

Pe sprânceana vremii în trecerea uitării
 merg cântând mă răcinilor jaf de credință.
 În cocostârci de mătăanii înjunghii vițelul câmpului
 pe izlazul vrăjilor din jocul ielelor.
 Strugurii bojilor îi storșesc în gropile încheieturilor
 și aștern broboada pajștelor pe mușuroaiele destinului.
 Sorb murătura crângului din vrejul rugilor
 și mă înalț pe-un fir de iarbă spre cerul izbânzii.
 Pe vatra gândului mocnește jarul slovelor
 și adorm în cetatea stelelor pe grunji de luceferi.

RUGA PIETRELOR

Sgura vremii înăbușe răsufflarea veacului
 să respire aburii Dreptății;
 Satan stă la pândă în răspântia lumilor
 îndemnându-le să dea foc Cetății.
 În căutarea leacului
 au pornit irozii păcii încinși cu sabia măcelului.
 Trupu' omului se svârcolește 'n greul zilei
 și 'n răutatea vecinului.
 Prohodul iubirii aproapei a trecut de mult.
 Rânjetul hienei mîrăie hoit
 iar eu ascult
 chemarea Viitorului la ospățul Presentului
 întins pe ruinele Trecutului.
 — Blagoslovește, Doamne, păcătosul,
 că i-a pătruns dușmănia în tot osul
 și dă limpezime capului
 și milă inimii
 să nu poarte numai ura și veninul
 ci și seninul
 omeniei și Binele;

să-i fulgere prin toate vinele
o picătură de mângâiere
și s'aducă alinare
ranelor ce ne usucă.

De nu ne stropеști cu Bunătate, Doamne,
sufletul ni-e pe ducă.

PE BRAȚUL TĂU DE TUFĂ

Mi-ai zăvorît trăirea pe fragedul tău trup
Ca toată îndurarea din suflet să mi-o rup
Și s'o strecor în suflet cu dorul depărtării
Tresărind lunatic pe aripile zării.
Am înțeles prin tine că vieța are-un rost
Și te-am rugat, iubirii să-i dai un adăpost.
Tu cobori în mine dogoare din natură
Când raza de căldură din ochii tăi de mură
Imi încălzește drumul destinului meu orb, —
Din mândra ta făptură norocul eu mi-l sorb.
Când nu te văd în juru-mi mă simt umbrit subț soare
Și orice năzuință în sufletul meu moare,
Iar când îmi ești aproape trăesc pe alt tărâm, —
Nimic nu mai regret, nimic nu mai dărâm.
Pe brațul tău de tufă eu simt plinirea sorții;
— Ași vrea să-mi fii iconă în ceasurile morții!

CÂNTEC DE ASPRĂ TRĂIRE

Bulbii plăcerii trosnesc în noduri
Ca plopi 'n vârtejuri de neagră furtună,
Trupul naturii e sugrumat de vânt
Și geana pădurii pe dealuri s'adună.

Pe dăra potecii ce duce în plaiuri
Brațe de podgorii pe măguri colindă,
Conacul dorinții ne cheamă din prag
C'o roată de plete fluturate 'n tindă.

Cămpia golașe pare'un covor
 Cu troscotul verde lungit în țărână,
 Dogoarea amezii în flăcări coboară
 Cuprinzând lacom mijloc de cadână.

Pe dâmb de noroc în zare pierdut
 Răsună un cântec de aspră trăire,
 Un lujer de iarbă crescut în livadă
 Tremură 'n fibre de-o nouă rodire.

SERVANTUL MEU

— Aruncă un chituc pe foc !
 Să simt valuri de căldură cum mă coc
 cetind, întins șerpește pe divan,
 un roman
 cu eroii sensuali,
 păgâni în dragoste — Vandali !

Un ceai fierbinte și cu rom
 să-mi pui la pat,
 să-l sorb în aburi de culcat ;
 cartea verde să-mi aduci — Homer —
 și pe cea roșie — Dante — ;
 vreau să-i amestec cu Baudelaire
 și din această țesătură
 să scot fășii de artă pură !
 — Ce te uiți ca un smintit !
 Nu uita sticla cu vin
 aromată cu pelin !
 Inchide ușa, să fiu singur !

Numai dacă va veni duduia Dora,
 — o fată oacheșe cu păr sburlit —
 să i-o deschizi larg, ca la regine ;
 în urma ei să 'nvârtești cheia de două ori,
 și poți pleca pe la vecine
 sau la . . . dracu . . . cu toată arta pură !

DRAGOSTE ȘI CÂNT

Dragoste și cânt
Alergați pe vânt
Și în toată firea
Risipiți iubirea.

Voi sunteți dogoarea,
Voi sunteți răcoarea
Ce pătrunde 'n noi
Ca albina 'n roi,
Aducând nectar
Traiului amar.

Cântul dragostei e veșnic:
Și peste tot a năpădit,
Iar melodia îndrăgirii
Iubirii fără de sfârșit,
Ființei noastre dă tărie
Să ducem greul îndurat, —
Sufletul ni-l premeneste
Cu tot ce este mai curat.

Ne face chinul mai ușor
Subt privirile de zei,
Iluminându-ne făptura
Și-apropiindu-ne de ei;
Ne mângâie pe patul morții
Cu mâna ei ocrotitoare
Și ne 'ntărește în credința
Vieteii noastre viitoare.

C. ARGINTARU

ARTĂ ȘI FILOZOFIE

Arta, înțeleasă ca având drept esență acea infinitate de nuanțe emotive ce și-o produce momentul de „mirare“ al sufletului în fața unei manifestări a naturii, este o emanație a ceceae are el mai sublim, mai divin în constituția lui superioară. Ea izvorăște din suflete și se îndreaptă către suflete. Prin ea se exprimă gânduri și simțiri frumoase, prin ea se învață a gândi adânc și a simți frumosul. Dacă la început a fost ajutătoare, ba chiar esențială cultului religios, e o dovadă că slujește aspirațiile cele mai înalte ale sufletului. Cu tendință sau fără, arta își are sădită în ea această menire. Mai cu seamă literatura. Aici, firile dotate cu acea fină simțire artistică, ne transmit conținutul sentimentelor ce le-au încercat din contemplarea unuia din infinitele aspecte ale naturii, în două feluri: fie subiectiv redându-ne acele sentimente în toată adâncimea lor, fie obiectiv prin redarea fidelă a imaginilor ce le-au văzut și cari ne vor produce și nouă aceleași emoții estetice. Ecoul pe care o operă literară îl produce în rândul cititorilor este de mai multe feluri: după cititori. (Vorbim aici de operele de adevărată valoare literară). Unii citesc numai din plăcerea de a simți brut, de a se distra. Aceștia cer literaturii să nu le dea prea mult de gândit; și sunt acei cari nu și-ar putea spune de ce nu le place cutare roman sau poezie. Alții citesc și din plăcerea emoțiilor estetice dar și din plăcerea intelectuală ce o simt, fiindcă orice operă de artă poate fi gustată pe plan emotiv dar și intelectual.

Primii, după ce au citit un roman, îl dau deoparte afirmând simplu „îmi place“ sau „nu-mi place“. Din momentul de distracție își revin la realitatea obișnuită și-și văd nestingheriți, de alte ocupații; ceilalți nu se pot deslipi așa ușor de el. L'au citit, l'au simțit; gândirea vine ca o complectare necesară. Cum, de ce, și în care direcție e folositoare, aceasta e o chestiune pe care nu oricine o consideră așa de puțin simplă. Simțul comun spune că a gândi e necesar numai atunci când vrei să scapi dintr'o încurcătură. Incolo — și mai cu seamă aici unde gândirea pare a fi inutilă — dacă ea nu e condamnată, totuși nu e apreciată. Vom îndrăzni a nu fi de aceeași părere. Gândirea chiar când nu urmărește practicul, își are o importanță în altă direcție. Există o bogăție materială dar există și una sufletească. Cea materială e din domeniul efemerului, bogăția sufletească e durabilă și apoi, să nu se uite că omul este om numai în măsura în care poate să se înalțe deasupra biologicului din el. Iată deci rostul gândirii: ea clarifică, înalță sentimentul, fortifică și îmbogățește sufletul. Simțirea, trăirea unei opere de artă duce neapărat la gândire, mai cu seamă la gândirea filozofică, la acea gândire care se întreabă mereu și-și răspunde foarte puțin.

Când vezi într'un roman, la început o viață liniștită, naturală, senină, când personajele lui îți devin — cu cât intri mai adânc în roman — familiare, aproape niște prieteni pe cari îi vezi aievea și-i simți în constituția lor sufletească; apoi îi vezi intrând în frământ-

tarea unor pasiuni deasupra puterilor de rezistență umane ale lor, când în sfârșit îi vezi cum se pierd, se distrug, dispar pentru a nu mai rămânea nimic în urma lor — ci doar locul altor generații ce vor avea o soartă la fel — te cuprinde acel sentiment adânc pesimist al nimicniciei totale. Te întrebi îndată de ce trebuie să fie așa? Înțelegem ca în lumea fizică să domnească legi tiranice, dar în lumea sensibilă omenească, acolo unde sunt suflete cari suferă, cari se crispează de durere, care e sensul lor? Revolta te cuprinde. Bles-temi care neîndurat Fatum care dirijează așa irațional viața umană. Și totuși... nimic nu poate omul schimba. Așa a fost să fie. Gândul acesta te liniștește. Aduce seninul peste marea turburată a sentimentelor. Zbuciumului și vieții trecătoare a omului i se opune aceea a naturii, a existenței, veșnic tânără și nouă, totuși eternă:

„Numai omu-i schimbător

„Pe pământ rătăcitor

„Iar noi locului ne ținem

„Cum am fost așa rămânem“....

Natura rămâne nepăsătoare, senină, și fie om gânditor își impune respect. Trecută prin prisma subiectivității unui poet ea prinde forme și frumuseți nebănuite. O simți și o admiri în toată măreția ei; vrei să-i cuprinzi cu gândul mărimea, începutul, dacă l-ai avut și sfârșitul, dacă-l va avea. Cerci să-i desvălui roslul și iață-te plecat dela un roman, dela literatură și ajuns în fața celor mai filozofice probleme. În esența ei, adevărata artă, sub orice formă s'ar manifesta, este un semn de întrebare pus Necunoscutului.

Aici ea se întâlnește cu filozofia. Culmile simțirii filozofice sunt cele mai înalte ce le poate atinge sufletul uman. Prin perspectiva pe care ele i-o dau, omul tinde către noblețea divină, către perfecțiune. Prin cele mai înalte gânduri, prin cele mai metafizice aspirații ale sufletului, omul încearcă a-și explica menirea lui și a lumii. Arta stă de veghe la căpătâiul acestor preocupări ultime. Prin ea și din ea te ridici la filozofie.

D. ISAC

JOC ABSTRACT

Se alungă 'n jocuri sumbre
gândurile-mi inversate
prin inclaru' atător umbre, —
salt de fulger pe 'noptate!...

Și 'n mânăunchiuri se ridică
— în țâșniri arteziene —
spre tărie: peste frică,
peste oameni, peste vreme...

Florica CIURA

SONETE

După d'ANNUNZIO

PRIMĂVARĂ NOUĂ

O, primăvară, îmi aduci mereu
Pe leneșele perne ceas de noapte.
Zadarnic noul soare aurește
De dimineață goalele ferestre.

Migdalii în veșminte noi de nuntă
Surăd și-acuma în văzduh-albastru?
Pe mal sunt iarăși plini copacii fragezi
De flori? În holde unduiește inul?

Intunecații-mi ochi n'au să-i mai vadă.
N'am să te văd zâmbind, o, primăvară,
Așa cum inima mea te visează.

N'am să mai vin pe sub migdali, prin lanuri,
Printre izvoare sau livezi. Rușinea
M'ar apăsa prea mult pe suflet.

SED NON SATIATUS

I

Nu mai zâmbeste 'n ochii triști ai mei
O licărire doar de voioșie.
Puternica și cruda-mi tinerețe
În brațele femeilor se stinge.

Prieteni 'n zadar vor să mă 'mbie
Chemându-mă la arme și la luptă.
Acuma-mi uit de 'ntrăgul meu destin,
În trecătoare desfătări nebune.

Un fel de-otravă dulce mă pătrunde,
O lancezeală 'ncet mă copleșește
Și nu mai am curajul să mă lupt —

Ca 'n vremea când prin vânt, nebună,
Se avânta întraripata-mi strofă,
Strigând spre valuri: mare, mare, mare ...

II

O, corpuri de femei frumoase, care
Vă încolăciți ca șerpii albi și sprinteni;
Azi nu mai știu să-mi liberez sâtul
Meu șold din ale voastre 'nlănțuiri.

O, sâni frumoși, cu vârfuri înflorite,
Pe care-mi cade 'n zori truditul cap,
Când în supreme spasaturi de plăcere
Mă simt slăbit și mă întind alene;

Feline șolduri, pe-ale căror brazde
Urc ritmic degetele muzicale
Ca peste coardele-arcuitei lire;

Dinți, ce mă mușcă, de mă las în voie,
O, guri mai sângerii de cât o rană, —
Eu pentru voi tot aș mai vrea să pier.

MOARTEA ZEULUI

'Apóleto calós 'Adonis:

Cu cel mai dulce aromat uleiu
Și 'n lacrimi, văd fecioarele stropind
Zeeșcul trup culcat. Durerea urcă
Armonios din despletite bucle.

O, Vis străvechiu al morții voluptoase,
Aș vrea și eu la moarte-mi să te am, —
Dac'ar putea să mă divinizeze moartea
Când voiu fi 'ntins pe patul funerar.

Spre cerul rumen li se 'nnalță plânsul
Și brațele, și 'n jalnica beție
Cu glas puternic cheamă pe Astarte.

Așa murea flacăul, într'un mare
Mister de frumusețe și durere,
Cum îl concepe Visul meu și Arta.

INVOCARE

I

Calós téfnaie melietás:

O, gură dulce, dureros de dulce,
Cum au creat-o Arta mea și Visul;
O, formă fără formă, emulsă dela
Hermafroditus cel frumos și tânăr;

O, gură umedă și sînuoasă,
 Ce, când năvalnic mă îndeamnă dorul
 Și-s cufundat într'o uitare-adîncă,
 Îmi sbori vieța cu înfrigurare ;

O, lungi cosițe ce-mi ating genunchii
 În dulce zvon ; o, mână rece, care
 Îmi dai fiori și-mi simți înfiorarea ;

O, voi ochi leneși dintre gene lungi,
 Ce v'ați deschis la strigătu-mi din urmă
 Și mari, veghiați privind-mă cum mor.

II

Ah, de-aș muri 'n sfârșit și eu, de moarte
 Adevărată, și de mi-ar fi glasul
 Acesta, cel din urmă, și cu lacrimi
 Mi s'ar stropi în dulcea seară trupul,

Și de mi-ar fi toți mirții primăverii
 Șuperb culcuș, și-aromele de Siria
 M'ar presăra pe corp, și 'n grea măsălnie
 M'ar duce 'n lungul palidului țărnam

Efebii 'n innuri lente (iar fecioarelor
 Le-ar tremura în umbra lor obraji
 Sonori pe lângă flaut sub ghirlande,) —

Și dac'ar arde stelele ca torțele
 Și 'n cer s'ar stinge la sfârșitul innurilor
 Divina Auroră ca o roză !

QUOUSQUE EADEM?

Ajunge ! Muzica mă plictisește.
 Sătul de vise-s ca de-o băntură
 Obișnuită. Și nici o minune
 Nu mi-ar putea da iarăși ce-mi lipsește.

Cu ce neliniște flăcăul se grăbește
 Pe urma dragostei, pe urma soartei...
 Femeiea, chiar de-ar fi ea cum e luna,
 E 'n veci aceeași, blondă sau brunetă.

Veri, toamne, ierni și primăveri,
 Schimbări eterne, ceasuri nesfârșite,
 Când mă gândesc, uritul mă cuprinde.

Ce plictiseală de nespus, să ai deasupra
Un cer mereu senin, ori furunatic...
Cine-o mai ști vre-o voluptate nouă?

„QUALIS ARTIFEX PEREO!“

„Văd veșnic lucruri de nimic în juru-mi.
De-aș contempla măcar în flăcări Roma
Și de-aș plăti un vin de trandafiri
Măcar cu milioane de sesterti!“

Nerone-și făuri din sânge numai
Și aur, toată viața lui superbă
Și-o 'mpodobi cu cele mai mărețe
Coroane de pe scene și din circuri.

Iar mai 'nainte de-a muri, deplânse,
Cu o durere fără margini, numai Arta!
Și numai pentru ea dibaciu-i braț

I-a tremarat la disc, când ajutându-l
Epafrodit, și-a dus încet pumnalul
La gât, grăind: „Ce mare-artist se stinge!“

CENZORUL

Ohe iam satis est!

Toți trandafirii mei s'au veștejit.
Flori nu mai am și cupa-mi este goală.
Am tot hăut mereu. Nici o beție
Azi nu mi-a mai rămas necunoscută.

Bătrănu-mi spune: Ce mai faci acum?
Vei căuta pe cel ce te lovește?
I 'ntinzi obrajii unul după altul?
Alege între ștreang și 'ntre ciliciu!

Dă ștreang grumazului meu bărbătesc!
Eu mi-am ales. Dar poate, înțeleptule,
Știi vre-un desfrâu pe care nu-l cunosc.

Fii dar maestrul meu cel de pe urmă,
Bătrânule, tu care-așa de bine
Știi toate josniciile vieții.

Tălmăciri de Pimen CONSTANTINESCU

ISTORICUL SISTEMELOR MONETARE ÎN ȚĂRILE ROMÂNE PÂNĂ LA 1867

Documentele scrise, cunoscute până acum, cari ne vorbesc de monete naționale românești nu ne dau însă descrierea lor și nici unul din amănuntele ce le caracterizau.

Aceasta o va lămurii numeroasele monete românești ce s'au păstrat în diferite colecții în tezaure desgropate, fie în ținuturile românești, fie la vecini.

Ca tezaure mai importante, prin numărul monetelor ce ele conțineau, putem cita:

1. Tezaurul descoperit în 1875 în județul Prahova și cuprinzând monete din Țara Românească, anterioare lui Mircea cel Bătrân precum și monete bulgărești.

2. Tezaurul găsit în 1891 la Reseva în Serbia, și conținând monete bulgărești, moldovenesti și muntenești, de dinainte de 1386.

3. În 1906 s'a descoperit pe dealul Bădila din județul Tulcea, un tezaur de mai multe mii de bucăți monete din timpul lui Mircea cel Bătrân, Petru Mușat și ungurești.

4. În 1912 s'a găsit în orașelul Siret din Bucovina vreo 300 monete boheme, polone și moldovenesti dela Petru Mușat și 35 monete muntene de dinainte de 1386.

5. În 1914 s'a descoperit în apropiere de orașul Slatina un tezaur de monete bulgărești și muntene, anterioare lui Mircea cel Bătrân, care se apropie de monetele din tezaurele dela Reseva și Siret.

În sfârșit, tezaure mai mici putem aminti pe cele găsite la Schineni (Tutova) și Mămureni (Bacău) și cari cuprind monete dela Petru Mușat și fratele său Ștefan.

Din cercetarea numeroaselor monete românești, ce se găsesc în aceste tezaure, cum și a celor din colecții particulare, putem fixa tipul monetelor, sistemul monetar din care ele făceau parte, cât și numele Domnitorului care le-a bătut.

În privința vechimei monetelor, după datele cunoscute până acum, putem conchide, că primul Domnitor, care a bătut moneta în Țara Românească, a fost Vlaicu-Vodă, iar în Moldova Petru Mușat, căci dela Domnitorii anteriori lor nu s'a găsit până acum nici-o moneta și nici documentele scrise nu fac vreo mențiune în această direcțiune.

În ceea ce privește forma celor mai vechi monete românești și caracteristica lor, o descriere amănunțită a tipurilor de monete dela diferiți Domnitori cât și a variantelor de monete bătute de acelaș Domnitor, ar depăși cadrul acestei expuneri.

Mă voiu mărgini numai să spun câteva cuvinte despre aceste monete. În Țara Românească moneta națională a fost de argint și de 2 tipuri:

monete fără efigie și monete cu efigie. Cele fără efigie sunt cele mai vechi și le găsim în continu până la dispariția monetei indigene, pe când cele cu efigie nu datează decât de la sfârșitul Domniei lui Mircea cel Bătrân. Obiceiul de a pune chipul Domnului pe monete e un obicei medieval, pe care-l întâlnim și la vecini.

Ca înfățișare aceste monete prezintă totdeauna pe o față un scut displicat, având într'un câmp mai multe dungi orizontale, iar în celalalt câmp o siglă, una sau două flori de crin sau uneori câmpul gol. Pe cealaltă față, vechiul tip are un coif, pe care stă o acvilă cu aripile strânse și capul întors spre stânga și numai rareori acvila e conturnată. La unele serii de monete mai vechi, dintre aripile acvile iese o cruce lungă, care se înalță până în dreptul ciocului; la alte monete crucea este înlocuită prin alta mai mică așezată la începutul legendei. În câmpul liber din fața acvilei se află de regulă o siglă sau o stea.

Legendele de pe monete, chiar sub același Domnitor, sunt uneori slave, alteori latine, sunt monete care au pe o parte legenda slavă, iar pe cealaltă legenda latină, dar aceste sunt mai rare — ca și hrîsoavele și pecețile domnești, monetele de asemenea erau scrise când în limba slavă, când în cea latină. Acest lucru se explică prin raporturile pe care Țara Românească trebuia să le întreprină cu lumea slavă (Bulgari și Sârbi) și cu vecini Unguri, care adoptaseră civilizația apuseană.

În ce privește monetele naționale moldovenesti ele sunt tot de argint ca și cele din Țara Românească și prezintă pe o față un cap de bou, având între coarne un stea cu 5 raze, iar de o parte și de alta câte un atribut, dintre care mai totdeauna o semilună, iar celalalt diferit: o rozetă, o stea, un buzdugan, etc., și o legendă cuprinsă între 2 cercuri de perle și despărțite printr-o cruce, o rozetă, etc.

Pe partea cealaltă, ele au un scut împărțit dealungul în 2 având într'un câmp dungi transversale, iar în celalalt 2—7 flori de crin și o legendă cuprinsă de asemenea între 2 cercuri de perle. Mai toate legendele sunt scrise în limba latină și cu caractere monahale, numai câteva sunt scrise și în limba slavă.

Metalul e variabil ca titlu: uneori argint în aliaj cu aramă, alteori aramă curată acoperită cu foițe subțiri de argint, care se uzeau cu timpul cum e cazul cu monetele lui Ștefan Lăcustă.

În general, tipurile de monetă bătute în Țara Românească și în Moldova prezintă un mare număr de variante, ceace ne duce la concluzia că sub același Domnitor se schimbau des monetele.

Două erau cauzele mai principale cari justificau această operație.

1. Beneficiul realizat de visterie din noua monetă, 2. Imperfecțiunea fabricației. Retragerea monetelor consta din obligația impusă de domnie, deținătorilor de monetă, ca să le schimbe cu noua monetă pe care stăpânirea o punea în circulație la anumite epoci. Rareori nouile monete erau de o egală valoare cu cele vechi, foarte des ele erau mult inferioare, în care caz retragerea aducea un beneficiu Visteriei adesea secătuite.

Sub sancțiuni severe populația trebuia să-și schimbe banii și pentru ca vechea monetă să poată fi retrasă cu ușurință trebuia ca nouile monete să se deosebească de emisiunea anterioară prin vreo particularitate ori-

cât de mică, ceea ce explică variantele monetelor bătute de același Domnitor.

2. O altă cauză de schimbare a monetei era imperfecțiunea fabricației: Până în secolul al XVI erau în uz procedeele, destul de rudimentare de batere a monetei moștenite dela Romani. Foarte puține erau monetele bătute cu matrice, adică cu un singur tipar gravaț de mână, majoritatea monetelor erau bătute cu tipare fabricate cu ajutorul patricelor, adică a țișoarelor care cuprindeau numai unele din inscripțiile de pe monete ceea ce și explică imperfecția. Dacă mai adăugăm și ștergerea inscripțiilor retragerea monetelor și înlocuirea lor cu alta nouă, pare deci explicabilă.

Examinând mai deaproape variatele monete vechi românești, suntem izbiți de faptul că monetele dela primii Domni sau chiar dela începutul Domniei aceluiaș Voevod, erau foarte îngrijit confecționate, și ca titlu metalic și ca gravură, iar mai târziu fabricația degenerază încetul cu încetul până la dispariția lor. Unele din aceste monete sunt chiar artistic executate și formează un grup cu totul distinct, ușor de recunoscut, între monetele ungurești, leșești, sârbești ori bulgărești și surprind prin frumusețea lor în comparație cu monetele contemporane.

O clasare a monetelor naționale românești nu e un lucru tocmai ușor și aceasta din cauză că niciuna din monete n'are data pe ele, cum s'a obișnuit moi târziu pe monetele bătute în veacul al XVI-a și următorii.

Cumoscând în trăsături generale fizionomia monetelor românești, să vedem acum cărui sistem monetar au aparținut, de unde a fost adoptat acel sistem și în ce împrejurări. Chestiune destul de discutată și care n'a fost nici până astăzi pe deplin lămurită.

Plecând dela anumite constatări ca scutul despicat, la fel cu cel de pe dinarii ungurești, apoi florile de crin, mărimea și greutatea monetelor, însfârșit obiectul de a se imprimă chipul Domnitorului pe monedă cum și procesul de degenerare al monetelor din Țările Române, — ceea ce constituie o frapantă asemănare a monetelor vechi românești cu cele din Ungaria și Polonia, mulți scriitori și numismați de seamă, care s'au ocupat cu această chestiune, au ajuns la convingerea că tehnica noastră monetară, atât în Țara Românească cât și în Moldova, a fost puternic influențată de cea ungară și polonă. Negreșit că oarecari influențe au venit și dela sudul Dunării, dar ele sunt de mai puțină importanță. De aceea Dimitrie Sturza crede că monetele românești se leagă de tipul banilor Europei apusene numit „grossus“, pe când numismatul ungar Réthy susține, că atât monetele Țării-Românești cât și ale Moldovei fac parte din sistemul monetar ungu-resc, imitând până și tipurile.

Pentru monetele moldovenești, scriitorul Fischer din Cernăuți, e de părere că groșii moldovenești imitează monetele regelui Cazimir cel Mare, pe când Docan credea că monetele bătute de Petru Mușat fac parte din sistemul zis „rusesc“ al groșilor bătuți pentru Galiția și Polonia.

Toate aceste păreri sunt explicabile până la un punct. În adevăr, după întemeierea Principatelor Române, Domnitorii au bătut monete proprii, nu atât pentru a inaugura o Domnie autonomă, ci mai mult silitiți de cerințele comerțului din lăuntru și din afară. Cum aceste monete au fost bătute într'o epocă când la vecini exista deja monedă care circula în relațiunile lor comerciale, Domnitorii aveau tot interesul ca banii ce-ji scoteau

să se apropie cât mai mult ca tip de acei ai vecinilor, pentru ca să poată circula și în afară de hotarele Principatelor. Dacă lucrurile nu s'ar fi petrecut așa, cum s'ar explica atunci, ca tezaur descoperite în Serbia sau la alți vecini să cuprindă un număr însemnat de monete munteneste și moldovenești.

Cât privește unele semne de pe monetele românești, prezintă o mare asemănare cu cele de pe monetele ungurești, acest lucru se mai poate explica și prin faptul că gravorii, care confecționeau tiparele pentru monetele românești, fiind aduși din Ungaria, repetau adesea semnele sau imaginile cu a căror gravare se obișnuise sau se serveau de patricele deja existente, care serviseră la baterea monetelor ungurești. În sprijinul acestei ipoteze se poate cita cazul țarului Ivan III Vassilievici (1462—1505), care cerând lui Matei Corvin să-i trimită gravori de monedă, acesta îi trimise pe la 1483 niște meșteri, cari gravoră țarului galbeni având pe verso scutul unguresc.

În evul mediu se imitău des monetele unei țări de către o altă țară și nu-i nimic extraordinar ca Domnitorii din Principatele Române să fi luat de model monetele vecinilor.

Faptul că monetele vechi românești au făcut parte din sistemul monetar ungaro-polon nu îndreptățește anumite concluzii de ordin politic și în nici un caz n'ar putea constitui o dovadă a dependenței Principatelor de coroana ungară sau polonă, cum s'a pretins de unii numismați unguri. Și cum ar fi putut fi altfel, tocmai în perioada de înflorire a Principatelor, când Domnitorii se intitulau autocrați și când unii din ei ca Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun sau Ștefan cel Mare încheiau tratate de alianță cu Unguria și Polonia ca de la egal la egal.

Dacă lucrurile s'ar fi petrecut altfel, adică dacă Țările Române ar fi fost infeudate vecinilor dela Nord și Apus, ele n'ar fi putut avea o monedă proprie, națională. Ori, numeroasele monete ce posedăm emanând dela primii Voievozi și până în secolul al XV-a dovedesc tocmai contrarul. Mai mult încă, chiar când Țările Române sunt cotropite de Turci și le impun acea odioasă vasalitate de care vorbesc mărturiile vremii, chiar și atunci unii Domnitori au bătut din când în când monedă națională cu chipul lor.

De altfel, trebuie să adaug că atât Ungurii cât și Polonia n'au creat nimic în materia monetară, ci au imitat monetele lor după cele apusene. Dela dânsii, Domnii Români am adoptat modelul după care au bătut vechile monete românești. Monetele românești se băteau în țară, în monedărie proprie și poate și la vecini. Din documentele ce posedăm nu putem preciza localitățile unde au funcționat monedăriile naționale și nici data exactă când ele au încetat orice activitate.

Cert e că după Neagoe Basarab (1521) în Țara Românească și Bogdan Intrușatul (1517) în Moldova, se întrerupe seria continuă a monetelor naționale...

Aceste zise, să trecem acum la a 2-a perioadă a evoluției monetare în Principate, pe care am pute-o numi „epoca numismaticii moderne“ și care se întinde până la Fanariozii, adică până la începutul veacului al XVIII-a.

Ceeace caracterizează această epocă e, pe deoparte, inundarea Principatelor cu monete străine și în special turcești, iar pe de altă parte apari-

ția la diferite răstimpuri de monete naționale, ca niște simple imitații a monetelor dela vecini.

Accentuarea stăpânirii turcești în Principate, e îndeajuns de cunoscută ca s'o mai reamintesc. Fapt este că începând din secolul al XVI-a tot comerțul nostru se făcea cu Turcii și cu Oriental. Turcii aduceau mulți bani de ai lor în Principate, cu care făceau cumpărăturile. Imitând vechea tehnică monetară bizantină, ei băteau în docul „perperilor“ de odinioară „sultanini“ sau „reali“ cum le ziceau venețienii și „acce“, cari să înlocuiască aspri. Turcii făceau o întinsă speculație în Principatele Române, trimițând dela Constantinopole „aspri noi“, mai proști și cerându-ne în schimb „aspri vechi“, mai buni.

Câte un Domnitor mai bate uneori câte o monetă în secolele al XVI și al XVII-a după sisteme monetare și tipuri diferite străine.

Apariția sporadică și la răstimpuri neregulate a acestor monete arată că ele nu aveau un rol determinant în circulația noastră monetară, care desigur, că în acele vremuri se satisfăcea cu numerar străin.

Dat fiind că cele mai multe din aceste monete n'au fost bătute măcar de Domnitorii cei mai însemnați, ele au caracterul unor monete excepționale bătute spre a întâmpina o nevoie urgentă (cum se pare a fi fost moneda lui Ioan Vodă cel Cumplit), sau spre a afirma un drept ori o pretențiune (cum a fost moneda unui Despot Vodă sau a lui Răzvan), ori spre a masca o speculă fructuoasă (cum a fost monetele lui Dabija, bătute în mic număr și restul falsificate în chiar monătăria acestui Domn) sau, în fine, pentru a comemora un aniversar, (cum a fost medaliile lui Constantin Brâncoveanu).

Începând din secolul al XVI-a, Domnitorii români iau o parte activă în comerțul Principatelor cu vecinii și exemplul lor era urmat și de boieri. Pentru a înlesni relațiile comerciale, Lăpușneanu caută să unifice moneda moldovenească cu cea ungurească și bate dinari, care-s copiați după cei ungurești.

Despot Vodă, care venia din Apus, a păstrat și el același tip de dinari, dar a pus să se bată și o monetă nouă, frumoasă, după sistemul talerului german, cu leul, de unde cuvântul românesc de „leu“, care s'a păstrat până astăzi. Acești taleri mari de argint, purtând pe o parte chipul său, făceau parte din sistemul monetar apusean.

Dinari de tip unguresc s'au mai bătut și în scurta domnia alui Ștefan Tomșa.

Altul a fost însă caracterul celor câteva monete moldovenești și muntenesti ce s'au bătut mai târziu.

Unele din ele aveau de scop de a plăti pe mercenarii străini. Astfel, Ion Vodă cel Cumplit, ca să poată plăti pe lefegii cazaci, scoate o monetă nouă de aramă pe care a numit-o, după terminologia turcească, cu numele de aspru sau „acca“ și având legende slavone.

Un Aron Vodă, un Ștefan Răzvan, au plătit și ei pe mercenarii cazaci și ardeleni cu monetă bătută pentru dânsii de suveranul lor Sigismund Báthory, Principele Ardealului.

Când Polonii au așezat în locul lui Răzvan, pe clientul lor Ieremia Movilă, au bătut pentru dânsul un ban special în Polonia. Istrate Dabija

HYPERION

a scos șilingi, pe care bănarii săi îi numiau „șalăi“. Cronicele amintesc cu dispreț de aceste monete când spun că erau „bani proști, șalăi în zilele Dabijai Vodă“.

Negreșit că toate monetele de mai sus, nu erau decât niște simple imitații a banilor ungurești ori leșești.

Cât privește medaliile bătute de Const. Brâncoveanu, ele n'au avut un rost comercial, ci au fost bătute ca să comemoreze un sfert de veac de domnie. Brâncoveanu a fost ultimul Domn pământean, care a mai bătut monedă românească.

Puțin timp după dânsul s'au instalat în tronurile vândute la mezat a celor 2 Principate Române, Fanarioții, Domni străini de țară.

Cu Fanarioții intrăm în a 3-a perioadă a evoluției noastre monetare, pe care am putea-o numi „epoca haosului monetar“. Ea începe odată cu întronarea regimului fanariot în Țările Române și durează până la Regulamentul Organic.

Perioada dominației fanariote este caracterizată prin aceea că acești străini de aspirațiile neamului nostru, odată instalați în Domnie prin cunoscutele mijloace de corupție nu se gândeau decât cum să se mențină mai mult pe tron.

Pe de altă parte, accentuarea stăpânirii turcești avea nu numai consecințe politice ci și de ordin economic. După cucerirea porturilor dela Dunăre și mai ales dela Marea Neagră, Turcii monopolizează tot comerțul din Țările Române, a căror produse vor lua de acum înaintea drumul Constantinopolului. Plata se făcea în monedă turcească și primul efect al acestei stări de lucruri a fost introducerea la noi a unei foarte mari cantități de monedă turcească și întrebunțarea ei în mod forțat în toate tranzacțiile comerciale.

Alte însemnate cantități de monedă turcească s'au introdus în Principatele Române și cu ocazia numeroaselor expediții războinice întreprinse de Turci în ținuturile românești. Toate aprovizionările necesitate de aceste expediții se plăteau, bineînțeles, cu bani turcești cari, și pe această cale inundau piețele românești. Banul turcesc a mers până târziu în secolul al XIX-a în Țările Române, iar „paraua“ a luat cu timpul locul „acelei“ de odinioară. Un număr de parale, cam 40 dela o vreme, erau socotite ca formând „leul“, devenit o monedă fictivă, pe care n'o vedea nimeni, căruia i-se zicea de aceea și „leu de parale“. Paraua a ajuns să fie termenul generic al banului, de unde „a avea parale“ era tot una cu a avea bani.

Și alți bani turcești ai reformei din secolul al 18-a ca: galbenii turcești, nisfeaua, zărvăcupi, funducul, popularul irmilic (care valora 20 lei), mahmudeaua, etc., circulau în cantități mari în Principate.

Dar și ceilalți vecini introduceau în Țările Române un mare număr din monetele lor, fie pentru cumpărături, fie cu ocazia ocupării vremelnice a unor părți din teritoriile Moldovei și a Țării Românești. Astfel Polonii trimiteau polturaci și sustaci; Rușii: ruble, copeici și carboave; Austriacii: talerii, coroane, șfanti și creștari, iar galbenul venetian și alte monete de aur din Apus erau foarte căutate de populație.

Mai mult încă, câteodată vecinii băteau moneda pentru Principate. Astfel, în timpul ocupației rusești din 1772—1774, Ecaterina a II-a a Rusiei

a bătut monedă pentru Moldova în monetăria dela Sadagura. Aceste monede erau de aramă și în valoare de 3, 6 și 9 parale. Ele purtau pe o parte stema Rusiei și stemele Moldovei și a Țării Românești, iar pe cealaltă parte valoarea lor.

Pentru a ilustra haosul monetar ce exista în acea epocă la noi, putem spune că monedele străine, cari circulau în Principatele Române treceau de 60 de feluri.

Negreșit că e posibil ca aceiași monedă să fi circulat și sub nume diferite, dar din documentele timpului nu reese nimic clar.

În această circulație așa de haotică, anumite monede, fie datorită faptului că erau preferate în schimburile comerciale, fie din cauza altor împrejurări căpătau vremelnice funcția de etalon de valori și o recunoaștere oarecum oficială prin aceea că serveau Visteriei pentru plata cheeltelilor și achitarea tributului cât și pentru încasarea dărilor.

Astfel talerul-leu s'a bucurat de aceasta situație privilegiată pătrunzând repede și adânc în economia noastră. Talerul-leu, după ce a circulat metalizat aproape o jumătate de veac, devine la sfârșitul secolului al XVIII o monedă de socoteală. Talerul a dispărut cu vremea din Principate, dar terminologia de „leu” a rămas până astăzi.

Pe lângă talerul-leu, mai erau și monedele de aur: ducatul și galbenul în mare favoare prin încrederea ce-o inspira poporului valoarea lor intrinsecă. Din diferite mărturii ale vremii, rezultă că pe lângă monedele bune, circulau și multe monede avariate sau chiar falsificate. Falsificarea monedelor sau așa zisul „calpuzaulăc” se practica mai ales de evrei și țigani.

Existența unui așa mare număr de monede foarte variate, multe din ele rele, cari circulau în acea epocă în Principatele Române cauza serioase prejudicii populației și comerțului național. Ceea ce constituia grozăvia acestei stări de lucruri era faptul că nu exista un organ oficial însărcinat să stabilească raportul de valoare a acestor monede.

În schimb, constatăm apariția unor mici negustori ambulanzii care-și așezau tarabele lor în piețele orașelor și se ocupau cu schimbul banilor, cunoscuți sub numele de zarafi. Ei aveau rolul de a aduce în țară monedele străine cerute de comerțul intern și tot ei se ocupau cu schimbul diferitelor monede în moneda cu care se făceau plățile la Visterie pentru strângerea haraciului. Ne putem închipui specula neomenoasă la care se dădeau acești zarafi, patronați de agenții turci, cari căpătau o parte din prada lor.

Abuzurile ce se făceau cu schimburile de monedă, erau așa de evidente încât Domnitorii au trebuit să ia măsuri severe contra zarafilor, decretând orândurilele „în care se cuvîm să se pună zarafi ce umblă și stau pe ulițele târgului metaforisînd zarafiăc cu schimbarea monedelor”.

Aceasta era starea de lucruri în Țările Române când s'a întocmit Regulamentul organic în timpul ocupării vremelnice a Principatelor Române de către Ruși de la 1828 la 1834.

Cu aceasta intrăm în a 4-a perioadă a evoluției noastre monetare, pe care am numit-o: „epoca regulamentară” și care merge până la Unirea Principatelor la 1859.

Nu e locul să vorbesc de modul cum a fost întocmit Regulamentul organic. Voiu spune totuși că dacă Regulamentul organic, prin dispozițiile

ce el cuprinde, reprezintă în unele domenii un progres real față de starea anterioară, în ceea ce privește moneda el n'a făcut aproape nimic.

Bateria unei monete naționale, singura soluție care ar fi putut pune capăt haosului monetar din acea vreme, nici n'a fost măcar pusă în discuție. Puterea protectoare se ferea de chestiuni care ar fi putut să deștepte în poporul oprimat speranțele unei neatârnări apropiate. „Deaceia Regulamentul organic a păstrat și mai departe starea haotică creată de circulația variatelor monete străine și s'a mărginit numai să reglementeze cursul acestor monete, stabilind o bază de calcul legală raportată la valoarea intrinsecă a unei valute forte — care era ducatul olandez“.

Iată ce cuprindea în această privință, art. 81 al Regulamentului din Moldova, care corespunde articolului 65 al Regulamentului din Țara Românească:

„Cursul tuturor monetelor, fie de aur, fie de argint, importate în Moldova va fi fixat după valoare lor intrinsecă în raport cu ducatul olandez conținând 60 graius de aur și 69/13 graius de aliaje pe bază de 31 piastri și jumătate de ducatul sau 40 zvanțigi, după tariful actual al ducăților și zvanțigilor. Această evaluare va servi de bază invariabilă a cursului monetelor pentru toate percepșile și tranzacșile în circulașia interioară din Moldova.

Pe lângă acest text, Regulamentul organic, prin articolul 375, mai dispunea unificarea monetară în Țările Române, care nu s'a înfăptuit, în mod definitiv, decât prin reforma monetară dela 1867. Acest articol stăpula că „Monetele vor avea acelaș curs și aceleași preșuri în amândouă Prinșipaturile, întocmai după cuprinderea articolului 65“, a cărui text vi l'am citit.

Că dispozișile Regulamentului Organic privityore la moneta n'au adus nicio îmbunătășire în situașia circulașei monetare din Prinșipate, o dovedește memoriul din 1831 a „Corpului negustorilor de mărfuri și alte branșe ale comerșului din București“ cari cer lui Kisseleff să intervină pentru a opri „dărăpănarea și împedcările ce li se pricinuesc din pricina monetelor turcești“ și cereau admitșerea la plată a monetei de aur turcești, adică a piastrului, atât la dările către fisc cât și în transacșile particulare, luându-se de bază valoarea intrinsecă a acestei monete. Se pare că Turcii falsificau piastrii și cu acești bani răi ei cumpărau pe pieșele Prinșipatelor, fie monete străine, fie produse de ale solului, iar când locuștorii la rândul lor voiau să cumpere cu acești piastri valutele în care se plăteau dările, ei suferau mari pierdeni și erau speculașii de zarafi.

Greutășile ce izvoreau din această stare de lucruri erau foarte mari, căci organele însărcinate cu strângerea dărilor trebuiau să facă mari rășulșiri contribuabililor până ce aceștia puteau să-și procure monetele cerute de Visterie.

Ocărnuștorii judeșelor raportau Visteriei că locuștorii nu pot plăti dările decât cu moneta turcească în care își vând și ei produsele și rugau Visteria, să primească și ea tot bani turcești.

La toate aceste intervenșii, Visteria da acelaș răspuns că „nu poate să primească alte monete decât cele care s'au obștit cursul, iar moneta turcească, în care intră și paralele mărunte este oprită în primșrile ei“ și le recomanda apoi ca „să găsească vreun schimbător către care dând mone-

tele cele neprimite Visteriei să se ia din cele primite și cu acelea să se răfulască datoriile către Visterie". Cu alte cuvinte, bieții contribuabili erau trimiși la speculanții de zarafii.

Mai circulau în Principate și monete avariate, așa că deseori Visteria înapoia ocârmuitorilor din județe „galbeni din a căror greutate era sustrasă o parte”, cu poruncă să nu mai primească la plăți „galbeni ușori la dram și tăeji”.

Ca să se ia măsuri de a se scoate din circulație banii avariați, nu era lucru ușor, de oarece ele ar fi lovit, în special, în supușii turci, care se îndelețineau cu atare operații.

Pentru a pune capăt sustragerii din greutatea banilor de aur, Domnitorii au organizat un control ponderal al monetelor în circulație.

Grigore Ghica a introdus în acest scop așa zisele pietre ale Visteriei. Ce erau aceste pietre? Ele reprezentau un nou sistem ponderal de măsură și control al monetelor. Iată cum Domnitorul justifică la 22 Mai 1834 această dispoziție: „Mulți din zarafii, neguțătorii și alți speculanți de prin orașe, târguri și sate, văzând că primirea Visteriei este mărginită — a fi numai în galbeni olandezi și împărătești și în sfantihă, au găsit prilej a întrebuița pentru al lor în parte folos feluri de cumpene nepotrivite „la dram făcând adică primirea lor cu blang greu la cumpănă peste măsură, iar darea din parte-le cu pasir foarte ușor și că unii au îndrăznit a și tăia galbenii împrejur și a-i pune în apă tare, pricinuind cu aceasta însemnată pagubă și împedecare obștii”.

De aceea s'a sotărat ca primirea și darea galbenilor să se facă numai cu „piatra Visterii socotită pe temei ca o sută de galbeni să tragă una sută opt dramuri și treizeci gramuri tocmai”. După această piatră trebuia să se facă pietre de alamă câtă trebuință va cere, însemnate cu pecetea mică a Sfatului domnesc și care urmau să se trimită la toți slujbașii ce încasau bani pentru Visterie.

Orice lipsă din moneda de aur la greutate se socotea după un tarif, a cărui bază o forma așa zisul „grăunte care era egal cu 20 de parale”.

Unele din aceste pietre de Visterie, cum au fost cele bătute în 1837 la Viena de Mihail Sturza, Domnul Moldovei, erau așa de frumos lucrate cu inscripții pe ele încât au fost luate drept monetă, ceace i-a dat mult de lucru Domnitorului ca să explice Turciei și Rusiei că nu e vorba de monetă, ci de cunoscutele pietre de visterie.

S'au încercat de Domnitori și luarea altor măsuri ca să oprească intrarea în țară a monetelor avariate și falsificate, dar fără niciun rezultat practic.

O popruncă domnească din 16 Septembrie 1836 hotări ca leul care nu mai circula de mult ca monetă metalică, să „slujiască de temei pentru ca să dea un preț hotărâtor felurilor monete ce ar cuprinde mai mult de un leu, dar paralele numai spre istovirea neajungerei unei sume, care dându-să în felurite monete, nu ar putea să îndeplinească totalul, ci cu lipsă de un leu sau de vreo câteva parale”. Se introducea deci, în mod oficial, leul ca unitate monetară de socoteală. Totodată se fixa și cursul leului la 60 parale.

Cu toate măsurile luate de Domnitori în scopul de a reglementa cir-

culația monetară, haosul monetar, dăinuia mai departe, din cauza instabilității cursului banilor și a speculei ce se făcea de zarafi cu schimbul lor.

La 3 Martie 1848, Domnitorul Bibescu vine cu un decret în care fixează un curs unic pentru toate monetele ce circulau în țară. Nu s'au putut face însă cuvenitele publicații din cauza evenimentelor revoluționare care au avut loc în Mai 1848.

Guvernul provizoriu însă găsind acest decret foarte important pentru nevoile vremii, a dispus punerea lui imediată în aplicare.

Cât privește celelalte măsuri luate de Domnitori după 1848 în privința monetelor străine, aceste dispoziții nu deveniau executorii de cât după aprobarea reprezentantului Turciei din Principate, a oțelului monezilor din Constantinopol și apoi a Vienei, prin falimoasa sa Agenție dela noi, țări care aveau tot interesul ca moneda lor să circule la cursuri superioare valorii intrinseci pe care o aveau realmente.

In drumarea spre o viață politică nouă atât de mult dorită de revoluționarii dela 1848, capătă un început de realizare prin tratatul din 1856 și Convenția din 1858, dela Paris, care au dus apoi în 1859 la unirea Principatelor Române și la alegerea unui singur Domnitor în persoana lui Cuza.

Printre marile reforme ce Domnitorul Cuza doria să înfăptuiască era și stabilirea unui nou sistem monetar precum și găsirea mijloacelor bănești necesare pentru a realiza această reformă. Se făcură lucrările premergătoare și se negociase chiar un împrumut în acest scop în străinătate. Noua monedă, bătută după sistemul francez, avea să se numească „român” și era de aur, argint și bronz, având ca unitate monetară „românul” de argint care trebuia să cântărească 5 grame.

Împrumutul n'a fost aprobat de reprezentanții nației, așa că întreaga reformă a căzut. Împrejurările au fost mai puternice decât puterea de realizare a înimosului Domnitor.

Totuși reorganizarea noastră monetară nu mai putea aștepta prea mult timp. Puțin după urcarea pe tron a lui Carol I. s'a înfăptuit și reforma monetară. Prin „Legea pentru înființarea noului sistem monetar și fabricarea monetelor naționale”, promulgată la 14 Aprilie 1867 se punea capăt, pentru totdeauna, haosului monetar, care a făcut să se irosească, veacuri întregi bogăția noastră națională.

Noua lege monetară a adaptat sistemul zecimal — așa cum exista în Franța, Italia, Belgia și Elveția, care făceau parte din unitatea monetară latină, — bazată pe binetalism.

Această reformă monetară vestește începutul unei noi epoci de progres în toate domeniile economiei noastre naționale.

Din punct de vedere politic — cu toate dificultățile făcute de Turci pentru haterrea unei monede naționale și manifestate cu ocazia investițiunei Domnitorului Carol —, noua lege însemna afirmarea unei vieți libere și a unei suveranități naționale, care era să fie complet desăvârșită abia 10 ani mai târziu, prin sabia și sânge, pe câmpiile dela Plevna.

Astăzi moneda noastră se găsește din nou la o grea răspântie. Să ne păstrăm judecata rece și inspirându-ne din învățămintele trecutului și din înțelepciunea și patriotismul dezinteresant al marilor noștri înaintași, să căutăm să fim demni urmași ai lor.

NOTIȚE NUMISMATICE

MONETELE GRECEȘTI

Monetele vechi grecești sunt cele mai artistice dintre cele care s'au bătut pe tot pământul. Vechimea lor datează cu multe sute de ani înainte de Cristos, și din această cauză, unii numismați cred că monetele grecești ar fi cele mai vechi. Pământul pe care se găseau aceste monete era foarte întins. Continentele: Europa la început, apoi Asia și Africa s'au folosit de ele; așa în cât se zice că au circulat printre 1400 popoare și cetăți și în timpul a 600 regi sau dinastii.

Numismații au hotărât ca toate monetele grecești să se grupeze în *seria greacă*, de pe orișice continent — afară de cele romane — dar nici acelea toate, căci monetele primitive, chiar ale Romei și cele coloniale, fac parte tot din seria greacă. Unii atribue invenția monetelor unor popoare din Asia minoră; Lidienilor; iar alții cred că locuitorii din insula Egina ar fi bătut cei dintâi bani. Monetele lidiene sunt din electrum; o amestecătură de aur cu argint, au forma aproape rotundă, pe o față au figuri de animale, iar pe cealaltă niște pătrate scobite.

Monetele egețenilor sunt din argint, în formă puțin lungureață, pe avers au o broască țestoasă iar pe revers, un pătrat și niște dungă pricinuite de ciocan.

Până în secolul V în. Cr. s'au găsit pe monetele grecești: animale, linii drepte, figuri primitive; în urmă s'au înobilat, ajungând către jumătatea veacului IV în. Cr. la perfecțiune artistică, atinând apogeul artei monetare. În acea epocă s'au bătut cele mai frumoase monete, cum sunt splendidele *decadrahme Siracuzane*, adevărate bijuterii de artă.

Colecționarul monetele grecești întâmpină multe greutăți căci trebuie să cunoască: istoria complicată a numeroaselor cetăți, mitologia, apoi limbile: greacă, etruscă, feniciană, celtinerică, ebraică, etc. Monetele antice, cași cele moderne, se bazau pe greutate. Se adapta întotdeauna la măsură cunoscută și practică în regiune.

Sistemul monetar, cel mai cunoscut al anticilor greci, este *sistemul atenian*:

Argintul	Greutate
Drahma = 6 oboli = grame	4,379
Didrahma = 2 drahme = grame	8,748
Tetradrahma = 4 drahme = grame	17,496
Obolul — — — — = grame	0,730
Tremiobolul = 1½ oboli = grame	1,095
Diobolul = 2 oboli = grame	1,460
Tetraobolul = 4 oboli = grame	2,919
Hemiobolul = ½ obol = grame	0,365
Tetartoemoriul = ¼ obol = grame	0,187

Se băteau însă și alți multipli de drahme ca: Octodrahme și Decadrahme.

O sută de drahme făceau *Mina*. Șasezeci de mine, adică 6000 drahme, făceau *Talantul*. Valoarea drahmei varia, după diferite state și cetăți, și tot așa varia și mina și talantul.

Talantul din Siria se socotea cu 15 mine atice, cel ptolemeic cu 20, cel din Antiochia și cel din Eubea 60, cel din Babilon 70, cel din Tir 80 și cel din Egina și din Rodos, cu 100.

Staterul de aur = 20 drahme = grame 8.748

Distateri de aur = 40 drahme = 2 stateri

Tetrastateri de aur = 80 drahme = 4 stateri

Pentastateri de aur = 100 drahme = 5 stateri

Subdiviziunile de aur ale staterului se băteau la: $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{8}$ din stater.

Bronzul.

Monetele de bronz erau bazate pe Litra, dar greutatele lor sunt mai puțin cunoscute ca acelor de aur și de argint.

Tipurile monetare grecești sunt figurile bătute pe monete. La origine tipurile monetare au fost simple și reprezentau, animale sau obiecte. De pildă: pe monetele lidiene se găsea vulpea, simbolul marelui Zeu Bassareus, pe cele din Halicarnas se vedea cerbul, pe ale EGINEI era broasca țestoasă, pe ale Corintului era Pegasul în aripat; dar banii din Naxos, în loc de animale, purtau pe ei un chathar (cupă) cu două toarte, cei din Colofon au adoptat lira, simbolul lui Apolon.

Figura omenească a apărut mai târziu. Primele monete aveau figuri numai pe o parte, iar pe cealaltă față se vedeau niște scobituri pătrate, provenite dela ciocan. Puțin câte puțin, scobiturile pătrate apar mai ornate, cu diferite embleme și capete de divinități.

În general, aproape toate tipurile monetelor grecești sunt religioase.

Caracterul religios al tipurilor monetare se explică ușor, căci templele Zeilor erau în același timp și tezaurele naționale. Nimic mai natural, ca moneta să poarte emblema sau figura divinității protectoare a cetății. Trepiedul la Croton, lira la Colofon, sunt simbolurile lui Apolon, apoi grifonul la Teos, delfinii la Carpatos și la Delfi.

Scutul pe monetele din Beoția amintesc pe Hercules.

Când o cetate adopta un tip monetar, îl păstra cât mai mult posibil, având motive comerciale, pe lângă cele religioase.

Îată câteva cetăți cari și-au conservat tipurile monetare în mai multe secole.

Egina, broasca țestoasă; din secolul VII—IV în. Cr.

Atena, capul Atenei și bufnița din sec. VI—I în. Cr.

Corintul, Pegasul înaripat; din sec. VII—III.

Focida, capul de bou; din sec. VI—III.

Beoția, scutul; din sec. VI—IV.

Efes, albina; din sec. VI—III.

Metapontul, spicul; din sec. VI—III.

Crotonul, trepiedul; din sec. VI—IV.

Siracuza, carul și capul ninfei Aretuza din sec. VI până la secolul III.

Cyrena, planta silpfium din sec. VI. până la sec. III.

Dela Alexandru cel Mare efigiile divinităților au fost înlocuite cu chipurile principiilor domnitori.

Se susține că primul portret omenesc care s'a bătut pe monete, ar fi fost al lui Alexandru cel Mare. După Alexandru au început serii de portrete, ca: ale Selencizilor, Itolemeilor, ai regilor Bactrianei și ai Macedoniei. Dar regii erau preocupați de a diviniza portretele lor. Astfel cornul taurului a fost adaptat de Seleucus I, ca o forță divină. Antiochii II și III s'au împodobit cu aripele lui Hermes; Antioch IV apărea ca unul dintre Dioscuri; Demetrius Poliorcet poartă cornul lui Dionysos; etc.

Câteodată se pune pe o monetă portretul unui rege sau prinț mort ca venerație. De pildă, Lysimac, regele Traciei imprimă pe bani săi capul lui Alexandru cel Mare. Agatoclu, regele Bactrianei, acelaș respect a dat marelui cuceritor. Portretul lui Seleucus se găsește pe piesele lui Philetar și după moartea acestui prinț este venerat la fel de Attal I regele Pergamului.

Multe monete grecești nu se deosebesc decât numai după tipuri, căci sunt mute, nu cuprind legende.

Dar sunt unele pe care se găsesc câteodată numele cetății și altădată numele divinității, dar mai târziu legendele devin mai lungi.

Unele monete grecești poartă datele arătate prin literele alfabetului grecesc. Limba grecească este întrebuințată în toate regiunile lumii vechi. Totuș, multe monete grecești prin stil, emise prin Africa, Sicilia, Ciprul, Fenicia, Siria și Asia-Minoră, poartă legende: punice, feniciene, armene, etc.

Este greu să se precizeze clasificarea monetelor grecești după cronologie, totuș, pare că cele mai reale ar fi următoarele diviziuni:

I. Perioada arhaică (480 ani în. Cr.). Această perioadă predomină tipurile animalelor și obiectelor bătute primitiv și cu puține detalii. Caracteristica monetelor din această perioadă este că tipul apare numai pe o față, pecând pe a doua față se vede numai pătratul săpat de ciocan din timpul bătutului.

Este, desigur, foarte interesant să se cunoască monetele din perioadă arhaică, pentru ca să se urmărească dezvoltarea artei grecești.

II. Perioada transitorie (dela 480—415 în. Cr.), adică dela războiul Persilor până la asediul Siracuzei.

În acest timp arta monetară progresează. Pătratul scobit de pe revers devine cadrul unui tip. Se găsesc mai multe detalii, tipurile sunt mai vii, figura și corpul omenesc arată o știință anatomică a mișcărilor.

III. Perioada clasică sau apogeul artei (dela 415—346 în. Cr.).

În această perioadă arta monetară a ajuns la punctul culminant din toate timpurile antice și moderne. Eleganța compoziției, fina execuție, bogăția detaliilor, precizia proporțiilor, au produs monete ca niște adevărate bijuterii.

Artiști care au contribuit la desăvârșirea artei din aceasta vreme au fost: Kimon, Evainetos și Teodotos.

IV. Perioada menținerii artei (dela ridicarea la tron a lui Alexandru cel Mare, până la moartea lui Lysimac în 326—280 în. Cr.). În această scurtă perioadă s'a menținut la același nivel ca și în perioada precedentă, dar a încetat de a se mai bătea figurile divinităților și au început frumoasele portrete de regi.

V. Perioada decadenței artei (dela moartea lui Lysimac până la cucerirea romană, (280—146 în. Cr.). Monetele din aceasta perioadă se cunosc ușor prin portretele regilor care sunt reprezentați, dar arta monetară a intrat în declin, mai întâi în Europa, apoi în Asia.

VI. Perioada ultimei decadențe (dela cucerirea romană și până la începutul imperului roman, (146—27 în. Cr.). Acum stilul cade în neglijență.

VII. Perioada imperială (dela 27 în. Cr. până la 268 după Cr.). În acest timp arta a decăzut căci în timpul dominației romane, monetările locale din diferite regiuni, erau autorizate să bată monete de aramă și de bronz.

C. POPESCU-BALTENI

SONET

Singurătatea îmi zâmbește largă,
învăluind petalele-i albastre
cu prapori verzi din cerurile vaste, —
și frică mi-e ca gândul să n'o spargă!...

E un nedefinit joc de balaste
ce leagănă fășii pe-aceiaș targă,
pierzând chemarea lor profundă, caldă,
în matul vioriu de albastre.

Cu ochii 'nchiși, plutesc cu visu-mi luntric
pe-a timpului efluvii, fără ore,
prin valuri izvorâte din țigară.

Fără să mă sforțez de loc, lăuntric
mă simt atât de 'ntreg, încât mă doare
c'aud cum ciocănesc să ies afară.

Ionel CH. SEVEREANU

TEATRU

RICHARD AL III-lea, tragedie în 5 acte (18 tablouri) de SHAKESPEARE. S'a spus mereu în ultima vreme că piesele cu subiecte istorice nu mai sunt căutate de public. E un adevăr de cari autori moderni sunt convinși. A fost un timp însă când asemenea spectacole plăceau. Clasicismul a excelat în dramele istorice. Ca un spectacol dramatic, cu subiect istoric, să mai poată atrăgea publicul amator de artă, în ziua de astăzi, trebuie să strălucească prin calități teatrale sau să-i dea vieața un artist mare, creator de roluri. *Richard al III-lea* tragedia marelui Willy, jucat dăunăzi pe scena naționalului clujan, îndeplinește ambele condiții. Luptele pentru tronul Angliei, în anul 1483, între cele două dinastii, de York și Lancasters, din timpul războiului celor Două Rose, sunt redade de celebrul dramaturg englez, în toată goliciunea lor. Crimele, tot felul de intrigi și corupția sunt conturate pictural. Richard al III-lea, un tip schilod și degenerat, nu cunoaște nimic sfânt pentru a ajunge la tronul Angliei. Rolul acesta este cel mai greu din dramaturgia universală. Ca un actor să poată juca pe Richard al III-lea, trebuie să fie un mare artist, cu bogate însușiri scenice.

Acest rol, extrem de greu, la Cluj a fost încredințat domnului Neamțu Otonel, un artist vechi, cu un trecut frumos în arta scenică și cu o aleasă școală clasică actoricească. Partea leului îi revine cu prisosință. A fost un mare succes scenic și credem că acest spectacol e mândria Naționalului clujan din ultimii ani. Domnul Neamțu Otonel încheie o carieră teatrală de care poate fi mândru.

Restul ansamblului și-a făcut datoria.

GINERILE DOMNULUI CHOTARD, comedie în 3 acte de Roger FERDINAND. O familie harnică de negustori agonisește o averea suficientă ca să-și poată mărita fata — unica odraslă — după un bărbat cu o situa-

ție onorabilă. Ginerile — un scriitor — care nu face nimic decât stă pe gânduri „să se inspire”. Soții Chotard îl ceartă mereu pentru lenevia lui încât bietul om se hotărăște să-i părăsască când tocmai primește o telegramă că i s'a premiat opera. Vestea e aflată de toți cei din jurul lor și gloria lui Iulien — scriitorul — le rade în prag. Soții îl opresc de a mai pleca, deși o promisese pe Regina — fiica lor — unui căpitan.

Rolul lui Chotard l'a interpretat domnul Simionescu cât se poate de bine; al doamnei Chotard, domnișoara Marcela Borșa, care a fost la înălțimea soțului; scriitorul Iulien a fost jucat admirabil de domnul I. Tâlvan; poetul vagabond, Pampaillon, a fost executat plastic de domnul Sandu Rădulescu. Domnul V. Văleanu, în rolul căpitanului și domnișoara Toto Rusu, au completat, jucând frumos, restul.

BALET

RECITATUL DE DANS CHIȚI STANCIU. Prima balerină a Operii din Cluj e cunoscută publicului din manifestările artistice date în ultimii ani, cu dansuri moderne. De data aceasta a avut un program bogat și variat. A excelat în dansuri de caracter, cum a fost *Idiotul*. Au plăcut mult *Fata bătrână* și *Cocota*. Joc sglobiu și grațios. Din ansamblul condus cu pricepere, am remarcat pe domnișoara Romanowscki, cu forme pline și ritm ușor, și pe mica și drăgălașea Albina Crețu.

CĂRȚI

BIBLICE, versuri de C. MIU-LERCA. Pornind dela principiul că orice tânăr, în domeniul publicistic, e un semn de întrebare, am făcut loc întotdeauna tinerilor în paginile publicației noastre, când am avut ocazia. Versurile domnului C. Miu-Lerca sunt o speranță pentru mai târziu și autorul pășește cinstit și corect în publicistică. Ii dorim o adâncire temeinică asupra tuturor celor ce-l înconjoară, de unde poate să culeagă tot ce-i trebuie pentru manifestări viitoare.

LACRIMI DE ARGINT, versuri de *Pompițu D. PRECA*. Cele de mai sus, referitoare la domnul Lerca se potrivesc și domnului Preca, cu deosebirea că merge pe un alt drum — cel tradițional și clasic — decât autorul *Biblicelor*, care îmbracă haïna moderniştilor.

POEME de *Otokar BREZINA*, traduse de Al. Iacobescu. Marele poet ceh și-a găsit un tâlmăcitor talentat în poetul Iacobescu. Este un gest de adâncă înțelegere și-i suntem recunoscători traducătorului pentru darul ce ni-l face.

FAMILY HOTEL, roman de *Eugen HELTAI*, tradus de *Petre Tarția*. Tânărul prozator ardelean, domnul Petre Tarția, ne dă într-o conștiințioasă traducere, romanul atât de cunoscut al scriitorului ungar Heltai. Literatura noastră se îmbogățește cu o carte bună, datorită domnului Tarția, care pășește în literatură așa de bine pregătit.

DE-ALE CIREBIRILOR, scrisori istro-române, de *Leca MORARIU*. Harnicul cercetător bucovinean, domnul Leca Morariu, își îmbodobește activitatea de cercetător neobosit al cunoașterii limbii și literaturii noastre, în fiecare an, cu lucrări bine studiate și mereu de actualitate. Din lucrarea de mai sus, sub formă de scrisori, ne putem face o idee destul de clară despre limba, obiceiurile și așezămintelor românilor istrieni.

LES SCIENCES MATHÉMATIQUES, tableau du XX-e siècle, par *Pierre SERGESCU*. Presa streină și cea românească s'a ocupat pe larg de rodnică activitate științifică ce o desfășoară în țară și peste hotare, mai ales în Franța, distinsul învățat, domnul Petre Sergescu, profesor de matematici

La Semi-milenarul Universității din Poitiers

Dela stânga spre dreapta : Prof. G. Bouligand, Prof. P. Sergescu, Ing. N. Bratu

la Universitatea din Cluj. Autorul *Gândirii matematice*, carte de adâncă cugetare filozofică, în prelegerile și conferințele ce le ține în centrele streine științifice, sunt atât de apreciate de publicul inițiat în tainele acestor discipline, încât marii savanți contemporani aduc meritoase elogi compatriotului nostru. De data aceasta, împreună cu alți doi colegi, personalități celebre în lumea științelor, expun în *Tableau du XX-e siècle*, științele pozitive și naturale, în toată plentitudinea lor.

Nu avem obiceiul să ne legăm de lucrări care nu sunt din domeniul preocupărilor noastre, decât în măsura în care ni le asimilăm. De aceea reproducem mai jos părerea unui distins om de știință, domnul G. Călugăreanu, asupra operii savantului Petre Sergescu:

„*Les sciences mathématiques*, este un interesant volum de istorie a matematicilor contemporane franceze, apărut în toamna aceasta. Volumul aparține unei lucrări de ansamblu, intitulat „Tableau du XX-e siècle“, care constituie o expunere a evoluției întregii culturi franceze din secolul nostru.

HYPERION

Onoarea de a fi redactat volumul relativ la științele matematice a revenit domnului profesor Petre Sergescu dela Universitatea din Cluj, care prin numeroasele relații științifice internaționale și prin faptul de a fi participat la toate congresele matematice importante din ultimii ani, se găsește în posesia atâtor detalii relative la activitatea diferiților savanți din secolul nostru. De asemeni, faptul de a fi, de o bună bucată de vreme, directorul revistei internaționale „Mathematica“, editată la Cluj, a permis și mai mult autorului să pipăie pulsul activității matematice din zilele noastre. Cartea se adresează marelui public doritor de a se iniția în tainele științei contemporane, privind monumentul în ansamblul lui, fără pretenția de a aprofunda totul în detaliu. Această inițiere e poate mai greu de obținut în matematici decât oriunde. Pentru a ajunge la scop autorul întrebuintează un limbaj intuitiv care permite lectorului dotat cu suficient spirit filosofic să-și facă repede o idee despre multe noțiuni cu totul abstracte, de o importanță covârșitoare în matematicile moderne. Pe de altă parte, cartea oferă o înjghebare istorică, un tablou al punctelor de vedere importante care animă cercetarea matematică contemporană în Franța. În ce privește întinderea diferitelor capitole și importanța atribuită fiecărui punct de vedere, este greu, să se poată afirma depe acum cari vor fi acele pe care timpul le va aduce în primul plan al cunoașterii matematice, dacă ne putem exprima astfel, și care sunt cele ce poate vor fi lăsate în umbră. Este o dificultate inerentă oricărui studiu al unei științe contemporane. Inșă un avantaj indiscutabil al acestor „instantanee“ este de a oferi istoriei o mărturie vie care nu se mai poate reconstitui ulterior.

Cartea domnului profesor Sergescu oferă un ghid, plăcut la citire, care va fi util atât amatorilor de aspecte din domeniul ideilor abstracte cât și matematicienilor de profesie, care în bună parte neglijează istoria matematicilor și nu au decât rareori pregătirea istorică, și numeroasele relații științifice, ce au permis autorului, această frumoasă sinteză a matematicilor franceze din sec. XX-lea“.

REVISTE

CADRAN, revistă literară sub conducerea talentatului scriitor, domnul Sandu Teleajean și cu distincsa colaborarea a vigurosului prozator, domnul George Mihail Zamfirescu și a cunoscutului poet, George Lesnea, aduce slovă cinstită și sănătoasă din Iașul atât de bogat în manifestări artistice. Scrisă cu patrunșă conștiințiozitate, această publicație nu desminte cuibul de mari scriitori din capitala Moldovei.

LUCEAFĂRUL LITERAR ȘI CRITIC, revistă literară, de sub conducerea pricepută a domnului Nicolae Graur, înțrăată în anul al VII-lea, datorită voinței și răbdării conducătorului, este o publicație unde tinerii începători găsesc adăpost în largă măsură. Acesta e un mare merit al scriitorului Nicolae Graur care nu pregetă o clipă pentru a-și menține revista în aceste timpuri grele.

ȘTIRI

Numărul viitor al revistei noastre va apare la 25 Martie c., închinat artei polone.